

MUHAMMED HAMİDULLAH'A DAİR KISA HATIRLAMALAR

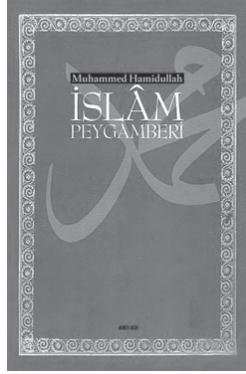
— METİN ÖNAL MENGÜŞOĞLU —

Altmışlı yılların ilk yarısından itibaren aralarına katıldığım, o dönemdeki önderi M. Said Çekmegil olan Malatya Fikir Kulübü'nde, zihni ve kalbi anlamda kendime bir yol çizerken, Türkiye'de mevcut epeyce İslâmî fikir, inanç ve anlayışla da tanış olmaktaydım. Tersinden elbette muhaliflerimizi de öğreniyor, anlamaya çalışıyordum. Söz gelimi, 20-24 Kasım 1967 yılında, Türkiye İşçi Partisi'nin ilk büyük kongresi Malatya'da yapılmaktaydı. Altı gün süren kongreye okulu ihmal ederek her gün izleyici gibi katılmışım. Orada Behice Boran, Çetin Altan, Mihri Belli, Osman Nuri Koçtürk, Malatyalı avukat Hayrettin Abacı ve Nâzım Hikmet'in teyzesinin oğlu diye hatırladığım Mehmet Ali Aybar'ı görmüş, altı gün boyunca her birini dikkatle dinlemiştim. Sosyalist fikirlerle İslâmî fikirler arasındaki tartışma ve dengeler hususunda okumalar, öğrenmeler peşinde zevkle koşuyordum. Ve sıklıkla Malatya'ya gelen dönemin en ünlü şair ve yazarı Necip Fazıl ile de yüz yüze birkaç kez bulunma imkânına kavuşmuşum.

FİKRÎ TARTIŞMALAR VE KARŞILAŞMALAR

Ortaokul ve lise hayatım müfredat dışındaki okumalar ve alakalar münasebetiyle kimi kere siyasi sebepler gösterilerek okuldan uzaklaştırmalar, kimi kere de devamsızlık yüzünden sınıfta kalmalar, belge almalarla kör topal yürüyordu. Bir fikrin savunucusuydum artık. Öğrendiklerimi mektepte hocalarıma, evde aileme, sokakta, kahvehanede, camide nerede rastlarsam bütün tanıdık tanımadık, muhatap olduğum insanlara karşı âdeta bir silah gibi kullanmaktaydım. Henüz yetmişli yılların ideolojik sokak çatışmaları başlamamıştı. Esasen o çatışmaların piştiği tarihler bence üzerinde durmaya

çalıştığım altmışlı yıllardı. Memlekette ilk defa farklı ve de aykırı fikirler işbu muhafazakâr ve tutucu tarihî vasatta at oynatmaya başlamaktaydı. Bu sebeple altmışlı yıllar yetmişlerin ana rahmidir diyebiliriz. Her kesim kendi dünya görüşlerinin savunmasını yaparken, birinci derecede olana ulaşılmasa bile, üçüncü dereceden kaynaklarına da bakma ihtiyacı duyuyordu. Böylece biraz acemi biraz amatörce görüntüsüyle Namık Kemal'in meşhur beyti tecelli ediyordu: "Barıkayı hakikat, müsademeyi efkârdan doğar."

Fikir planında donanım sahibi oluyorduk belki ama ne yazık ki ilim planında ciddi noksanlarımız vardı. Her ne kadar kimi hocalarımız Elmalılı Hamdi Yazır tefsirinden bazı aktarımlar yapıyor olsalar da onun dilini iyi anladığımız söylene-

mezdi. Mehmet Âkif'in *Safahat*'ı benim için bir istikamet gösterse de hepsinden önce şairlik hevesim onu şiir öncelikli okumama sebebiyet veriyordu. Malatya'da müftülük yapmış değerli âlim İsmail Hatip Erzen'e ulaşamamıştık. Ancak onunla alakalı menkıbeler, şehir efsaneleri, aleyhinde seyrediyordu. M. Said Çekmegil'in hatırladıklarını saymazsak. Biz gençler de Said Ertürk Hoca ile İbni Arabî'nin *Fütûhât-ı Mekkiye* ve *Füsûsü'l-Hikem* adlı eserlerini Arapçası ve Türkçesinden karşılaştırmalı okumalar yapmaktaydık. Bu durum yine de ilim planında doyuruca olamıyordu (yahut benim tatminsizliğimdi yaşadığım hadise).

Henüz Müslümanlara açık kamu yahut özel sektörün bugünkü gibi kültür merkezleri, sahneleri, salonları yoktu. Necip Fazıl Adnan Menderes'e karşı yazarken şöyle söylüyordu: "Müslümanlara devlet kapıları, sahneler, sokaklar, kültür merkezleri kapalı, sadece uyuzhaneye dönmüş camiler açık."

Sanırım *Bu Ülke*'de Cemil Meriç, "düşüncenin uyuz köpek gibi kovalandığı"nı söylüyordu. Düşünen herkesin sahiden işi çok zordu Bu Ülke'de. Hayır, yalnızca devlet erki tarafından değil ne yazık ki en çok da düşünmeye başlayan Müslümanlar, Müslümanlık iddiasındaki bazı çevreler tarafından şiddetli tacizlere maruz kalıyorlardı. Bunun en tipik ve trajik örneğini 1966 yılında çok da İslâmî temayülü olmayan bir yayınevi tarafından iki cilt hâlinde yayımlanan *İslâm Peygamberi* adlı eseri üzerinden Muhammed Hamidullah ismi yaşamıştı. Necip Fazıl'ı kışkırtan kimi çevreler hiç okumadığı kitabı hakkında Hamidullah Hoca için Allah'ın düşmanı anlamına gelen ve "Baidullah" benzetmesini içeren yazıyı yayımlamıştı.

ELE ALIŞ VE YAKLAŞIM FARKI

Liseli yıllarımda 1961 ve 1962 baskılı iki eserini, *İslâm'a Giriş* ve *Hz. Peygamber'in Savaşları*'nı temin etmiş okumuştum; ne kadar anlayabildimse. Ancak özellikle *Hz. Peygamber'in Savaşları* eserini Malatya Fikir Kulübü'nde mütalaa ederken M. Said Çekmegil'in tespitini hiç unutmadım. Diyordu ki ben bu eseri sıradan bir cenk kitabı sanıyordum. Okuyunca gördüm ki çok ciddi bir ilim adamı, tarihçi ile karşı karşıyayım. Bu değerlendirme beni kitaba daha da yaklaştırdı hayretlerim giderek artmıştı. Çünkü müellif Muhammed Hamidullah, Allah Resûlü'nün katıldığı savaşlar hakkında kadim tarihî kaynakların zikrettiği kadarını, hiçbir ilave yapmaksızın aktarıyor, kimi yalan söyleyen tarihçiler gibi sözü kendiliğinden uzatmıyordu. Kendinden bir şeyler katmıyor lakin savaşların yapıldığı coğrafyaya giderek neredeyse eline bir ölçü aleti alıyor, âdeta bir yüksek mühendis gibi bilgilerin sıhhatini kontrol ettiğini gösteriyordu. Burada bir not daha düşmeliyim, kendi sözlerimi açmak adına; "kendinden bir şeyler katmıyor" derken uydurmuyordu demek istiyorum. Yoksa hemen her hususta tarihî nakilleri, ilmî aktarımları gösterdikten sonra artık kendisi de yarısını, yorumunu ekleyerek klasik rivayetçiler gibi değil tam bir dirayet âlimi olarak yazıyor, konuşuyordu.

Muhammed Hamidullah fıkhnun en tipik örneği, Türkiye'deki muhaliflerinin de en fazla dillendirdiği Miraç hadisesi üzerine *İslâm Peygamberi* adlı eserindeki yaklaşımıdır.

Sezai Karakoç üstadın Fatih'te Kıztaşı Palas adlı apartmanın çatı katında oturduğu odayı görmüş ve Muhammed Hamidullah'ın yaşadığı yere çok benzetmiştim. Orada da neredeyse tek göz bir odacıktan başka bölüm görünmüyordu.

Hadiseyle ilgili mümkün olduğu kadar en eski tarihi kaynaklardaki malumatı naklettikten sonra yaklaşık şöyle ifadeler kullanıyordu: "İnsanların kimi, mucizeler üzerinden inandıklarını söylüyorlar. Ancak birileri de hiç mucize ihtiyacı duymaksızın inanmaktadırlar. Öyleyse mucizenin inanç açısından tesirini mutlak olarak göremeyiz." Besbelli mucize görmese inanca ihtimalleri zayıf kesimler, Hamidullah'ın bu yaklaşımından ötürü de dinlemek, anlamak yerine haset ve düşmanlıklarını keskinleştiriyorlardı. Oysa Miraç değil Kur'ân-ı Kerim'de İsrâ hadisesi olarak zikredilen mesele hakkında da *İslâm Peygamberi* kitabı bir hadis metni içeriyordu; Allah Resûlü'ne bu hadise sorulduğunda verdiği söylenen cevap şöyle idi: "Uyku ile uyanıklık arasında idim." Ne yazık ki kesin inançlı görüntüsü veren fanatikleri bu göndermeler tatmin etmiyordu. Onun mucizeleri inkâr ettiğini söyleyerek karalamaya çalışıyorlardı.

Muhammed Hamidullah hocanın ilmî kıymetini *Kur'ân-ı Kerim Tarihi* adlı eserinde de görmüştüm. Orada bazı geçmiş kaynaklarda Allah Resûlü'ne aitmiş gibi gösterilen mektupların onun adına uydurularak toprağa gömüldüğü ve bir zaman sonra çıkartıldığını tespit etmiş ve siyer yazıcılarına uyarılarda bulunmaktaydı. Burada da sanki bir arkeolog ile karşı karşıyaydık.

Onu okurken artık anlamıştım ki biz Fikir Kulübü'nde neticede fikir jimnastiğinden öte pek bir şey yapmıyor, diyalektik öğreniyor, bize düşmanlık etmeleri muhtemel kesimlere karşı âdeta lisanen savunma silahları kuşanıyorduk. Lakin Hamidullah Hoca ciddi bir ilim ehliydi ve artık fikrin yanında ilimle de tanışık olmanın büyük sevincini yaşıyorduk. Sonraki yıllarda Hamidullah Hoca'nın titizliğini bir tek Fuat Sezgin'de görenler bu zatın da Hamidullah'tan ilham aldığını unutmamalıdır.

Ne var ki Muhammed Hamidullah'ın hem kulluk hem de siyasi şuur noktasında artışı bulunduğunu düşünüyordum. Kaldı ki Fuat Sezgin'in de Muhammed Hamidullah Hoca'nın asistanlarından biri olduğunu öğrenecektim daha sonra. Ondan feyz aldığını, onun eserlerinin ciddi takipçisi olduğunu, çalışmalarında Hamidullah izleri bulunduğunu artık herkes biliyor bugün.

SAMİMİ BİR AHLAK ABİDESİ

Altmışlı yılların sonu itibarıyla üniversite hayatım başlamıştı; artık sevgili İstanbul şehrindeydim. Muhammed Hamidullah'ın 1952 yılından itibaren Türkiye'ye gelerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İslâm Araştırmaları Enstitüsü'nde ve Erzurum Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde ders verdiğini öğrenmiştim. Ki bu dersler 1975 yılına kadar tam 23 yıl belli aylarda hep sürmüştür. Onu İstanbul'a geldiğinde illa tanımam gerekirse derslerine girmeliydim. Çok uzun boylu olmasa da bazı derslerine girdim lakin istifade etmem ne mümkündü! Çünkü hoca derslerini Arapça, İngilizce, Fransızca talebenin talep ettiği dil hangisiyse onunla veriyor, benim gibi dilsizler ise ne yazık ki bir şey anlamıyorduk. Ben derslerine devamı kesmiştim ancak sonradan öğrendim ki, Türkiyeli talebenin kendisini pek anlamadığını gören hoca artık Türkçe dilinde bile dersler verebiliyormuş. Onun Türkiye'de yetiştirdiği Fuat Sezgin'le beraber Yusuf Ziya Kavakçı, Salih Tuğ ve İhsan Süreyya Sırma gibi ünlü isimler bilinmektedir.

Yukarıda hocaya "Baidullah" hakaretinin yapıldığını yazmış ama sebebine değinmemiştim. Evvela kitabına *İslâm Peygamberi* adını vermesi tenkit mevzuu yapıyor fakat eserin Fransızca ve Avrupalı okuyucuya hitap ettiği unutuluyordu. Sanki onu eleştirenler önceki peygamberlerin de İslâm dinini getirdiğini biliyorlar ama Hamidullah bilmiyordu; öyle mi? Böylesine düşük seviyede kalıyordu ne yazık ki muhalif söylemler. Ayrıca kitapta en eski İslâm tarih kaynaklarından aktarılan Hz. Muhammed'in şemâili, özel hayatı bahsindeki tercümede "Ayaklarının altı düz idi" gibi bir cümle yakalamışlardı. Hamidullah'a ait bile olmayan, rivayet kaynağı da zikredilen bu tercüme ifadede "O düztaban idi" manası çıkartılarak sanki Resûlullah'a hakaret ettiği iftirası üzerinden hadsiz hesapsız düşmanlık yapıyordu.

Yüz yıla varan hayatının her safhasını Allah ve Resûlü'ne itaat ve İlahi Hitabın mesajlarını doğru anlama, yaşama ve istikamet üzere duruşlara, tutumlara hasretmiş bu mümin zata karşı duranların doğru dürüst bir kulluk hayatı görülmemiş olması ne kadar manidardır.

Hoca ile tanışan bir grup arkadaşım bir Ramazan günü onu öğrenci evlerine iftara davet ettiklerini anlatmışlardı. Aralarında Hataylı iyi yemek yapan birileri de varmış. Anlattıklarına göre bayağı masraf ederek muhteşem bir iftar sofrası hazırlamışlar. Hoca mütevazı olduğunu düşündüğü davete zevkle icabet etmiş. Akşam ezanı okunur okunmaz yer sofrasına oturup evvela çorbayı kaşıklamaya başlamışlar. Elbet Hamidullah Hoca da aralarında imiş. Ancak Hoca çorbayı güzelce içtikten hemen sonra "Elhamdülillah" diyerek sofradan kalkmış. Hâlbuki gençlerin çorba sonrasında daha bir hayli yemekleri varmış. Hoca'ya ne kadar ısrar etmişlerse yeniden sofraya oturtamamışlar. Ancak onların genç olduklarını hatırlatarak geriye kalan yemekleri yiyebileceklerini söyleyip elindeki kitabı okumaya başlamış. Arkadaşlar biraz da mahcubiyetle mecburen zevkle yaptıkları yemeği tüketmişler ama doğrusu içlerine hiç sinmemiş.

Evet, Muhammed Hamidullah benim gördüğüm tarihlerde belki kırk sekiz kilo ya var ya yoktu. Mübalağayla aramızda onu konuşurken ensesine denk gelen yakasından tuttuğunuzda neredeyse her gencin onu havaya kaldırabileceği bir kilosu olduğunu düşünürdük. İstanbul Üniversitesi'ne derslere devam maksadıyla değil ucuz ve nefis yemekleri bulunan Turan Emeksiz Lokantası'na öğlen yemekleri için giderdim. Türkiye'de bulunduğu aylarda onu üniversiteden Fatih semtindeki evine rüzgâr gibi geçip giderken sıkça görürdüm. Zaten otomobile bindiği vaki değildi şehir içerisinde. Velez ki birileri alıp götürsünler.

Bedeni, gücü, kudreti böyle görünen âdeta çıta gibi bir vücuda sahip hocanın da fiilen bulunduğu bir hadiseyi İsmail Kara galiba bizzat yaşadığını anlatmıştı. Günün birinde koltuğunda kitaplarla Sultanahmet'ten Beyazıt semtine yürürken şiddetli bir yağmura yakalanmış. Bu arada trafik ise bir sebepten kilitlenmiş, dolayısıyla yayan yürümek mecburiyetinde kalmış.

Kaldırımında yürürken trafiği kilitleyen otomobilin ağır tonajlı bir Amerikan Chevroleti olduğunu görmüş. Yağmurda muhtemelen karbüratörü ısladığı için marşı basmayan otomobilin şoförü arabadan inmiş, tek başına bir eliyle direksiyonu tutmuş, öteki eliyle de arabasını itelemeye çalışmaktaymış. İsmail Bey de bir koltuğunda kitaplar olduğundan tek eliyle adama yardım için otomobili itmeye destek çıkmış. Kendisi ve şoförden başka kimse yardıma gelmediğinden bu ağır otomobili yerinden oynatmak pek mümkün görünmüyormuş. Bir ara bakmışlar ki bir başkası da onlara yardım için kollarını uzatmış. İsmail Bey gayri ihtiyari kendilerine yardıma koşan ve âdeta ıspanak (bu ifade kendine ait) destesi kadar incecik olan kolun sahibi de kim, başka güçlü kuvvetli bir kimse yok muydu diye düşünür ve esprili biçimde kişiyi tanımak için bakınca bir de ne görsün, bu bizzat Muhammed Hamidullah'ın kendisi değil miymiş?

“Ahlak, dinden önde gelir” diyerek öğretilerini genç insanlar üzerinde etkin kılmaya çalışan mümin hocaların meramını ve maksadını, Hamidullah ve Mehmet Âkif benzeri önderlerin hayatını okudukça daha sağlıklı biçimde anlayacağız galiba. Çünkü onlar yazarken, konuşurken aynı zamanda sahih ve samimi bir güzel ahlak örneğini de arkalarında bırakmaktaydılar. Burada Gazalî'nin sözünü tekrarlamak gerekirse o diyormuş ki: “Biz Allah Resûlü'ne benzemekle değil, onu örnek almakla ödevliyiz.” Böyle bir hatırlatmaya muhatap olan müminlerin Hamidullah ve Akif'te Resûlüllah'ın örnekliliğini bulacaklarını düşünüyorum. O, tarih ilmiyle hadis ilmi arasında ciddi bir irtibat kurulması lazım geldiğini gösteriyordu. Bağlısız, ilintisiz hadis okumalar yaptığı bilinen başta Suudi Arabistan olmak üzere kimi Müslüman çevrelerin onun öğretilerinden alacakları dersler vardır. Bence de siyer okumanın hadis okumadan evla olduğu her vesileyle karşımıza çıkmaktadır. Muhammed Hamidullah'ın eserleri bu gözle de bakılarak ayrıca değerlendirilmelidir.

Tarih ilminin matematik ve fen bilimlerinin gösterdiği kesinliğe sahip olması düşünülemez. Elbette tarih yazımı öteden beri çoğunlukla siyasi erkin ve iktidar gücünün güdümünde ve gölgesinde sürdürülmüştür; bütün dünyada durum böyledir. Ancak yine de satır aralarından büyük bir titizlikle bize kadar ulaşan tarih bilgilerini süzüp taşıyan Muhammed Hamidullah

gibi derin sabır ve metanet sahibi ilim ehline çok şey borçludur insanlık âlemi. Tarihçiliği, dil ilmi üzerindeki çalışmaları, hukukçu ve bir dönem Haydarabat Nizamı'ının Birleşmiş Milletler'deki temsilcileri arasında bulunması ve yüz yaşına kadar süren ömrüne bakılırsa Muhammed Hamidullah'ın bizzat kendisi tarihi bir şahsiyet olmuştur. Onun öğretileri ve aktardıklarının önemi ve değeri bu açıdan da ayrı bir alakayı hak etmektedir. Gelin görün ki Hindistan, ailesinin mensup bulunduğu Haydarabat Nizamı'ını işgal edince diplomatik görevi bittiği gibi Haydarabat'a girmesi de yasaklanmıştır. Bunun üzerine sığınmaya çalıştığı Fransa'da hocalık yapmış olmasına rağmen vatansız (*haymatlos*) kimliğiyle yaşamak zorunda bırakılmıştır.

Hindistan bir vakitler İngiliz işgali altındaydı ancak bu ülke üzerinde İngiltere'nin tahakkümü hiçbir zaman kalkmış sayılamaz. Muhammed Hamidullah bu sebeple kendi ülkesine dönemediği gibi İngiltere'ye girmesi de yasaklanmıştı. Fransa'yı tercih sebebi burada sığınma isteğinin kabul görmesiydi. 1948 yılında sığınma isteğiyle girdiği Fransa'da en ünlü üniversitelerinde mesela Sorbonne'de dersler vermiş, Paris Camii'nde Cuma sohbetlerine katılmış ve *France-Islam* adlı bir mecmua çıkartmıştır. Bütün bunlara rağmen 1996 yılına kadar tam 48 yıl orada bir 'vatansız' sıfatıyla yaşamış olması önce Hindistan ardından bütün dünya ve en çok da Müslümanlar için bir utanç vesilesi sayılmalıdır!

YURDUNDAN CÜDA HÂLDE

Türkiye'de muhtelif tarihlerde İstanbul başta olmak üzere İzmir, Konya ve Kayseri'de konferanslara katılmıştır. Yalnızca Müslümanların yaşadıkları memleketlerde değil Fransa, ABD, Afrika, Uzak Doğu ve daha birçok memleket üniversitelerinde tarihten hukuka dersler vermiştir. San'a, Mekke, Medine, Şam, Beyrut, Kahire ve İstanbul kütüphanelerinde araştırmalar yapmış, yirminci yüzyılın hemen bütün önemli şarkiyatçıları ile tanışma ve danışma imkânı bulmuştur. Urduca, Hintçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Rusça, Arapça, Farsça ve Türkçe bilmekteydi. Ancak bu değerli ilim insanına Türkiye'de bazı üniversiteler haricinde sahici anlamda bir sahiplenme mümkün olmamıştır.

Tersine yazımızın başında belirttiğimiz bakış açısı, ne yazık ki bazı mahfillerde günümüzde bile Hamidullah'a yönelik menfi istikametteki ithamlarla yol almaktadır.

Tabir belki pek doğru değil ama yine de yazmak durumundayım. Beyaz Saray Kitapçılar Çarşısı'nda kısa bir dönem bizim de bir yayınevi teşebbüsümüz olmuş, orada bulunmuştuk. Muhammed Hamidullah eserlerini okuyup okutma çabamızın karşısında duran muhafazakâr çevreler bize *yabancı yazarlar* okumamayı, yerli okumalar yapmayı tavsiye ediyorlardı. Hamidullah ne kadar bize *yabancı* idi; varın düşünün. Onlara göre okunması gereken yerli yazarların eserleri şunlardı: *Nefâhatü'l-Üns*, *Din Tahripçileri*, *Vehhabiye Nasihat*, *el-İbriz*, *Mezhepsizlik Furyası* vb. Yoksa *Mızraklı İlmihal* miydi hâlâ karşımıza çıkartılan? O tarihlerde milli adını taşıyan bir talebe derneğinin kitap kulübünde Sezai Karakoç'un kitaplarını buldurmak bile sakıncalıydı. Kullandığı üç beş kelime üzerinden onun Marksist olabileceği zehabını taşıyan büyükler(!) vardı. Ne yazık, evet, aynen bunu istiyorlardı.

Muhammed Hamidullah'ın Türkiyeli talebeleri arasında yukarıda sayılanlar dışında derslerine devam ederek yararlanan Hayrettin Karaman ve Bekir Topaloğlu hocalar da vardı. Onları okumanın bile biraz da Hamidullah'ı okumak anlamı taşıyacağını düşünebilecek kaç kişi vardı? Kaldı ki ne kadar ılımlı bir üslubu olduğu bilinen Hayrettin Karaman da aynı tarihlerde hem de Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan ve fıkıhın telifik bahsine dair olan bir kitabı tercüme ettiği için aforozu uğramıştı. Reşit Rıza'ya ait *el-Muhâveratü'l-Muslih ve'l-Mukallid* adlı bu eser sebebiyle Karaman Hoca'yı "din tahripçileri" ithamına maruz bırakmışlardı.

Hiç evlenmediği bilinen bu mütevazı, nezaketli, alçak gönüllü ve asla paraya mala mülke tamah etmeyen aziz Müslüman büyüğümüz Muhammed Hamidullah'ın gerek İstanbul gerekse de Paris'teki evini ziyaret eden dostların anlattığı fotoğraf nasıl da ibret vericidir. Her iki şehirde de tek göz bir odada kitapları arasında kendisinin yatmasına, oturmasına bile yer bulunamıyormuş. Geceleri birkaç saatlik istirahati için bazı kitapları ortadan kaldırıp üst üste yığarak öylece uzanıyormuş. Ben Sezai Karakoç üstü Fatih'te Kızıtaşı Palas adlı apartmanın çatı

katında oturduğu odayı görmüş ve Muhammed Hamidullah'ın yaşadığı yere çok benzetmiştim. Orada da neredeyse tek göz bir odacıktan başka bölüm görünmüyordu. Hatta Hamidullah Hoca'nın da vaktiyle aynı bölümü kullandığına dair yakın ihtimal olmasa da bir duyum sahibiydim.

1908 yılında Hindistan'ın Haydarabat şehrinde doğduğu tarihte bu şehir bağımsız bir nizamlık imiş. Babası Haydarabat Nizamlığı'nın başmüftülerinden Ebu Muhammed Halilullah'tır. Hamidullah mezun olduğu Osmaniye Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yüksek lisansını tamamladıktan sonra daha yirmi bir yaşında iken 1929'da ciddi bir ilim heyetinde Ebu Hanife ekolünün eserlerini neşretmekle görevlendirilmiştir. Ardından bir ömür neşrettiği hiçbir eserinden telif ücreti almayan Hoca kendisine tevdi edilen ödüllerin para kısmını bağışlamış, yalnızca nişanını kabul etmiştir. Pakistan Devleti'nin verdiği Hilal-i İmtiyaz nişanı, Türkiye'de Millî Eğitim Bakanlığı ve kimi vakıf ve derneklerin verdiği ödüller, ayrıca Kral Faysal'ın ödülünün de asla para kısmını kabul etmemiştir.

Mehmet Âkif *Safahat*'ında "Yedi yüz yıllık eserlerle bu dinin hala/ Kabil mi ihtiyacatını telafi, asla!" diye yazıyor ve şöyle devam ediyordu:

"Medresen var mı senin? Bence o çoktan yürüdü Hani göster bakayım şimdi de İbn-i Rüşd'ü İbn-i Sina neye yok? Nerde Gazali, görelim? Hani Seyyid gibi, Razi gibi, üç beş alim?..."

Yine Âkif'in deyişiyle *Müslümanların ağışuna* yirminci yüzyılda bir yıldız gibi doğmuş bulunan ve şiirde anılan âlimlerin hizasına rahatlıkla ismi yazılacak olan Muhammed Hamidullah, yaşarken kıymeti bilinenlerin hizasına yazıldı mı dersiniz? Tıpkı Mehmet Âkif gibi ne yazık ki bu üstadımız da *yurdundan cüda* hâlde ömrünü tüketmiştir. Hem de bütün Müslümanlara kan kusturanların yurdu Amerika'da Florida eyaletinde 17 Aralık 2002'de doksan dört yaşında vefat etmiştir. Şimdi o topraklarda Jaksonville'deki Müslüman kabristanında yatmaktadır. Rabbim ona ebedî saadet nasip etsin, bizleri de komşusu kılsın demekten gayrı bir diğer vazifemiz de üzerine atılı iftiralarla mücadele ederek eserleriyle sonraki nesilleri tanıştırmak olmalıdır.